

Külön köszönetet szeretnék mondani a gyergyószentmiklósi származású *Jakabffy Ernő* úrnak, aki hazalátogatása alkalmával 260.000 Ft-ot adományozott egyházközségünknek. Ezen nemes adománya lehetővé tette, hogy a közel 40 éve a városra szomorúan lenéző, kirabolt és már csak csupasz falú, tető nélküli, csobothegy-i örmény kápolna a régivel azonos formájú tetőszerkezetet kapott. Így sikerült megmenteni a teljes pusztulástól. Még üres, padló helyett fű zöldell benne, falairól leolvasható az összes lelkiismeretlen látogatójának névjegyzéke, berendezése természetesen nincs, de reméljük, újabb adományokból ezt is megoldhatjuk a közeljövőben.

*Lázár János*  
*Gyergyószentmiklós, 2002 január 5.*

---

Ismételten köszönetet mondunk mindazon magánszemélyeknek, akik a 2000 évi jövedelemadójuk 1 %-át az egyesület részére szánták. Az APEH által átutalt 217.809 Ft-ot a Fővárosi Örmény Klub kulturális rendezvényei színvonala emelésére fordítottuk, egy elektromos zongora vételára részbeni fedezésével.

---

### **Felhívás!**

- Keresünk a Haraga család tagjait. Kérjük, hogy jelentkezzenek Szerkesztőségünknel.
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az év végére szeretné megjelentetni a *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* pótkötetét. Kérjük az érintett családoktól a kiegészítések javítások mielőbbi megküldését.
- Az EÖGYKE tervezi idén megjelentetni a nem nemesi örmény eredetű családok genealógiáját is az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat részeként. Kérjük tehát a családok jelentkezését akár a Szerkesztőség, akár Gudenus János József genealógus címén (1211 Budapest Kiss János altbn. u. 61.). Kérjük az iratokat, adatokat mellékelni.

\*\*\*\*\*

### **Otthonról - haza**

#### **Wertán Zsolt beszámolója a 2000. évi körutazásról, 6. rész**

**Zetelaka** környéke faleldolgozó vidék. Az itteni dolgos lakosság a lelkieket sem hanyagolta el, hiszen 30 zetelaki lett ferences szerzetes. Leghíresebb közülük Páter Boross Fortunát, aki a Ferences Rend történetét is megírta. A gyergyószentmiklósi úton elérjük **Zeteváralja** (Sub Cetate) települést. Fö-löttünk ered a Nagyküküllő. A Zeteváralja-i víztározó a tavaszi hóolvadás vizét gyűjti. A vidék legrég-gebbi és leghíresebb fatelepe, a „Zsigmond” itt működik. Helyi mondás: „porból lettünk, de fából élünk” (Bethlen Gábor idejében a Gyulafehérvári Fejedelmi Palota tetőzsindelyét a zetelakiak készítették el).

Jobbra letérünk az Ivó felé vezető utacskára. A Hargita az úti célunk. A Keleti Kárpátok 300 km hosszú láncához tartozik a Hargita is, 90 km hosszú, andezitből áll. A gleccserek csak a csúcsokat szabdalták fel, alakították ki a szép cirkuszvölgyeket. Az átjárókon alakultak ki a fontos utak. A völgyekben élnek a székelyek. A Szervátiusz művészpáros Tamási Áron síremlékét hargitai andezittömbből faragta.

**Ivó** (Izvoáre), a hasonló nevű patak völgyében fekszik, Zetelakához tartozik. Európában Románia a medveállomány tekintetében a 2. helyen áll. Erre is vadászgatott a nagy Népvézér, kinek viselt dolgairól, vadászatairól Bálint Tibor „A Babel toronyháza” c. könyvében ír. A szépséges erdei út jellegzetes növényei: teleki virág, farkasölő sisakvirág, acsa-lapu, rózsaszín vészvirág, természetes páfrányok. Ahogy magasabbra érünk, egyre kevesebb a lombos fa és cserje, uralkodóvá válnak az óriási lucfejedelmek. A kőkényszemű cserkészkisasszony, *Betegh Tünde* megkérdi tőlem: „Tündérbácsi most mit ír? Amit a tén-hén kolompol?”

Felérve lekászálódunk és gyalogösvényen haladunk törpeboróka teljesen lelapult bokrai között. A mélyedésekben zergeboglár és mocsári gólyahír. Könnyedén jutunk az enyhe hajlású tetőre, az 1801 méter magas Madarasi Hargitára, amely tömbszerűen megmaradt. A geológiai erők nem szabdalták szét, mint a többi csúcsot.

Szép kilátás körbe. Délkelet-délre a Mohos. A Szt. Anna tó alatt elrobbant a kráter, nem maradt meg a víztükör. Északra a Nagyhagymás, csúcsán az Egyeskö. A Juhos patak völgyén lehet lejutni a Békás

szoroshoz. Ott van az Oltárkő, amelyről drága szüleink is sokat meséltek, 1150 m magas. Rajta túl a Gyergyói hegyek, majd pedig a Csalhó, 1907 méter magas konglomerátum. A legmagasabb helyen vagyunk. A Kopjafás fakeresztet a csikmadarasi hívek állították.

A Madarasi menedékháznál fém tábla: „BOTH KÁROLY - a természetjárás fáradhatatlan úttörőjét érte utol a halál 1966 II. 20-án”. A Déli Kárpátokban jelentős a juhtenyésztés. Szt. György napkor kihajtanak, Szt. Mihálykor visszahajtanak. A juhsgazdák közösen építették fel az esztenát. A juhász természetbeni juttatásokat élvez és „kicsi pénzt” is kap. A szentgyörgy napi tej mérés eredménye határozza meg a juttatás mértékét.

Visszatérőben említette dr. Szarka Gyuri bácsi, hogy a jelenlegi Székely Himnusz frisskeletű. Csanády György írta 1922-ben és Mihalik Kálmán szerzette a dallamát. Annakidején a diákok kirándultak, találkozóikon énekeltek. Egy ilyen alkalomra készült az első két szakasz: „Kantate” címen. A későbbiekben még hat szakasz jött hozzá. Csanády György székelyudvarhelyi ember volt. Nagy árat fizetett szép himnuszáért, mert a sovíniszta hatalom feketelistára tette. Menekülnie kellett. Miként Vass Albert, ő sem jöhetett többé vissza szeretett hazájába. Porait titokban hozták haza, hogy eltemethessék.

Székely himnusként korábban a Csiksomlyói Szűzmária szép egyházi éneke, a „Hargitai fecskemadár” szolgált, amely manapság is, de főleg Pünkösöd ünnepén a nép ajkán zeng.

**Zeteváralja, Zetelaka.** A tanító néni, aki a minket fogadó kedves gyermekműsor kis csapatát betanította: Ilyés Katalin. A Jóisten segítse őt is személyesen és a reábizottakat is, erőben, egészségben. Sohasem felejtjük a tiszta szavakat, énekszót... és mindent...

**6. nap.** A Küküllő mentén haladunk, üledékes anyagú hegyek között. **Fenyéd** (Bradesti) székelykapu faragó központ. E vidéken nagyobb földgáz készletek vannak, mint amennyit el tudnak használni. A borvíz helyi kincs. Ha a mélyebb rétegekből érkező gázok vízzel találkoznak, összetételtől függően keletkezhet borvíz is. Ha magukban törnek a felszínre, mofetáról beszélünk. A légzőszervi bajok kezelésére messzeföldről is jönnek gyógyulni vágyók.

**Székelyudvarhely** (Odorheiu Secuiesc), a legmagasabban fekvő város, 30 000 lakossal. Itt tartották a „mustrákat”.

Orbán Balázs szobrát nemrég avatták fel, anyai ágon görög származású. Amikor megpróbálta birtokait visszaszerezni, tartósan utazgatott a vidéken. Viktor Hugóval való megismerkedése következtében a fényképezéssel is kapcsolatba került, a tőle kapott 20 kilós fényképezőgéppel sok felvételt készített. Így került sor arra, hogy „A Székelyföld leírása” 6 kötetét a báró saját pénzén 1868-73 között megjelenesse.

Kabdebo nyomda: 1802-től működik. Ferences kolostor. Küküllő szálloda. Itt folyik át a Nagyküküllő. Balra, a Művelődési Ház, melyben a Tomcsa Sándor állandó színjátszó csoport, a nemzettudat helyi erősítője. A vonatközlekedés igen körülményes: csupán napi 2-2 járat.

Versengés támadt a megyeközponttá válás ügyében Székelyudvarhely és Csíkszereda között. Csíkszereda nyert, de régi központját szétúrta a kultúrálatlan hatalom. Oda erőltettek ráadásul 20% román hivatalnok réteget. Ettől Székelyudvarhely mentes maradt (elvétve veszteni is jó). Székelytámad vár romjai. A székely lázadás miatt János Zsigmond építtette a további ellenállások megelőzésére.

**Szejkefürdő,** az itteni borvíz-forrás olajtartalmú, nem ajánlott. Jobbra a lankán, tíz gyönyörű székelykapun át sétálunk fel Orbán Balázs sírjához. Koszorúzás: dr. Issekutz Sarolta és a cserkészlányok. Ez már a harmadik emlékműve, néhány évtizede emelték. Ugyanis az elsőt kirabolták, a másodikat földrengés pusztította el. A báró a közelben, **Lengyelfalván** (Polonita) 1828-ban, a falu végi Orbán kúriában született. Nagyon rossz út vezet oda. A helyiek a Legnagyobb Székelyként tisztelik.

A domb túlsó oldalán van **Farkaslaka** (Lupeni), ahol 1897-ben Tamási Áron született. Székelyudvarhelyen, majd Kolozsvárott tanult. Amerikából hazatérve írni kezdett. A legnagyobb székely író. Szervátiuszék emelték méreates síremlékét. A tényleges sír viszont a templom mögött, a két cserefa között van. Vésete: „TÖRZSÉBEN SZÉKELY VOLT, FIA HUNNIÁNAK, HŰSÉGES SZOLGÁJA BOMLOTT SZÁZADÁNAK” A kopjafába vésve pedig: „BÁTYÁNK EMLÉKÉRE ÁLLÍTTATTA 4 TESTVÉRE”. Verset hallgatunk: Kányádi Sándor: „Tamási Áron sírjára”.

Legkisebbik húga még él és szívesen magyaráz minden érdeklődőnek.

Szellemisége fenntartását szolgálja a Tamási Áron Alapítvány. Minden évben 3-3 diák felsőfokú tanulmányokra ösztöndíjat kap, ha végzése után visszatér és szülőföldjén dolgozik. Az alapítvány jogi képviselője dr. Issekutz Sarolta. A teljes Tamási örökséget özvegyétől a pesti Petőfi Irodalmi Múzeum kapta, emlékszobát alakítottak ki, ahol a kutatók tevékenykedhetnek.

Korond felé, jobbra óriási dombvonulat. Szénégető boksák. Három hétig rakják és ugyanennyi ideig fog égni. Balra vezet egy gyenge út **Énlakára** (Inlaceni). Igen elszigetelt, de éppen ez az előnye, mert 200 éve változatlanul megmaradt a falu. A budapesti Belváros-Lipótváros juttat ide és Torockóra is anyagi segítséget. A falu fölött magasodik a „Firtos lova” szikla, tufa. Letekintve látjuk Farkaslakát és a „Szőke Nyikót”.

Északi irányba buszozunk a Hargita nyugati oldalán egy „Hargitai láz”-on, majd a Korond patakán át. Balra fent **Atya** (Atia) falucska. A terület sós, földművelésre alkalmatlan, ezért már a 19. században fekete, mázatlan kerámiát készítettek. A korongozás később csaknem elhalt. Székelyudvarhelyen az iskolában viszont korongozást kezdtek tanítani és újra fellendült a kerámia készítés.

**Csikmadaras** (Madaras) is korongozó falu (fekete kerámia). Helyi mondás: „Olyan falu Madaras, még a pap is fazekas”. A halotti toron mázatlan edényből esznek, de utána összetörik, mondván: „porból lettünk és porrá leszünk”. Ezért állandó kereslet van az edények iránt. Józsa Pál és Józsa Ilyes családja a leghíresebb. A „jóbeszédű Rózsika” elmeséli a korongozást. **Korond** (Corund), itt is bejártott faluturizmus van.

Sóvidék. A felszínhez közel 2000 méter vastag sóréteg van. A só könnyebb a kőzetnél, mely lefelé törekszik. Ezáltal a sótörmzsök felfelé kényszerülnek, a felszínre kerülnek. Kissé távolabb fekszik **Pajd** (Praid), sóbányája kevésbé látványos, de működik. Manapság is gyógyítanak benne.

Itt nevelkedett Áprily Lajos. Emlékház.

A Küküllő és a Nyárád mentén laknak a nyárádi, más szóval: gábor cigányok. Ők segítettek a magyaroknak a pogrom idején. Hargita és Kovászna megyében van tömbmagyarság, Maros megyében 50%, míg a többi székelyföldi területen és a Mezőföldön csak szórványmagyarság él.

**Szováta** (Sovata). A fürdőtelepen svájci stílusú villák. A Medvetó a 19. sz.-ban alakult ki, madártávlatból kiterített medvebőr alakú. A medve „fejénél” a felszínre só-sziklák nyúlnak ki, mert a felfelé kényszerült sótörmzs a vékony fedőréteget átszúrta. A sósziklán dekoratív vonalú, korall szerű, sűrű barázdákat oldott ki a csapadék. A környező domboldalakból számos forrás táplálja a tavat, vize literenként 250 g sót tartalmaz. Heliothermia: a nap melegíti, 4-5 m mélyen 60-70 Celsius fok meleg is lehet az elnyelt energia által.

**Nyárádremetén** (Eremitu) született székely szülőktől Kovács Apollónia. A falu közepén Szászrégen felé jobbra térve, szerpentinén a mélybe ereszkedünk. E vidéken, a török-tatár betörések miatt, a 17.-18. sz.-ban a magyarság megfogyatkozott. A földesurak románokat hívtak be, akik megsokasodtak. A hírhedt pogromra a Görgény völgyéből, Maroshodákról (Hodac) hozták a leitatott vasdorongos embereket Marosvásárhelyre.

**Szászrégen** (Reghin), a Maros és a Görgény összefolyásánál, Magyarrégen és több falu egyesítéséből jött létre, 40 000 lelket számlál. A 13.sz.-ban említik. A tatárjáráskor elpusztult. Szép evangélikus templom, előzőleg gótikus bazilika volt. A dombon is áll egy 14. századi evangélikus templom, tornya picit ferde.

Szászrégen főterén sok szép polgárház sorakozik, 14 céh működött itt. Az 1860-as években a vasúthálózatba bekapcsolódott. Kós (Kosch) család. Kós Károly anyai ági ősei szíjgyártók voltak. Sokoldalú tevékenysége: építészet, irodalom, nyomdászat és politika. Egyike volt azon óriásoknak, akik Trianon után a mécseset magasra tartották. Itteni örmény családnevek: Urmánczy, Merza, Budurján, Vertán.

**Beresztelke** (Breaza) után a Mezősége jutunk. A Maros, Kis- és Nagyszamos folyik csendesen.

Sütő András falujába tartunk. Felolvasás az „Anyám könnyű álmot ígér” c. könyvből, majd Kallós Zoltán énekel.

Balra letérve **Pusztakamarás** (Camarasu). A jelenleg ortodox templomnál, a valaha makadám burkolatú, poros utcán sétálunk. Egykor esős időszakban csak gólyalábon lehetett a sáros utcákon járni. Magyar utca 33. Sütő András szülőháza. Három fenyő és egy nyírfa kissé takarja a fájdalmas állapotú, neves hajlékot. Nem tud senki kulcsot adni, hogy megtekinthessük.

Szamosújvár felé keskenyebb úton, változatos tájon utazunk. Tó, tó után, egész füzér a halastavakból. Gyekei (Geaca) halastó, eleség után kutató gémekekkel. Töltés és áteresztés után folytatódik a víztükör, horgászok, nádas. Sok szép tájrészlet, újra tavak, egymás után. Cegei tavak. Cege (Taga) innen való a nemes Wass család. Barcsay Jenő festőművész is innen származik. Édesanyja Kabdebo Irén, tehát ő is örmény származású (valaki megjegyezte: „ez a kegyelemdőfés”).

A **szamosújvári** templomnak regényes története van, éppúgy, mint a legendás Rubens képnek. A Salamon templomban 2 db örmény-magyar kétnyelvű fehérmárvány tábla, gyönyörű fakerettel: „ITT

NYUGSZIK TODOROVICS MIHÁLY MINASZ HELYI ÖRM: KATH. PLÉBÁNOS... EGYHÁZI JOGAINK ÉS INTÉZMÉNYEINK LELKES VÉDELMEZŐJE... +1760.JANUÁR 3." A másik vésete: „HÍVEK EMLÉKEZZETEK MEG IMÁITOKBAN E TEMPLOM ALAPÍTÓIRÓL...SIMAY SALAMON ÉS NEJE ROSKA SZIRMA, SIMAY BOGDÁN ÉS NEJE CHÁSZO ULCHATUN..." Karátsony palota, Szamosújvár legszebb épülete: Történeti Múzeum, udvarán római kőfaragványok. A házak magas ácsolatú padlásain szárították a bőröket.

**Dés** (Dej), történelmet élt templomát a románok felrobbantották. Ferences kolostor. Misztótfalusi Kis Miklós (1650-1702) nyomdász, könyvművész. Megmetszette az örmény betűket is. Hollandia után Kolozsvárott főleg egyházi könyveket nyomtatott. Életrajzírója: Pápai Páriz Ferenc (1649-1716) erdélyi orvos, termékeny író. A dési sóbánya külföldi vegyipar részére termel.

A nagy szombatos per a további vallásújítást akarta megelőzni. A szombatosokat bebörtönözték. **Bonchida** (Bontida) - a losonci Bánffy család építtette a kastélyt, az akkori Magyarország Versaillesét. Bánffy György Erdély kormányzója is volt. Bánffy Miklós: Erdély trilógia. A kastély 1944-ig tökéletes állapotban volt. A németek elrabolták a berendezéseket és fel is gyújtották. A megmaradtakat a lakosság hordta szét: lépcsőket, szobrokat, ablakkereteket... mindent. Két év óta, főleg magyar pénzből, állítják helyre: a tetővel kezdték, hogy ne romoljon rohamosan. Szép arborétuma is volt.

**Válaszút** (Rasruci), itt született Wass Albert, nagy hazafi és kitűnő író. A Bánffyak huszártiszti lakotanyája, lovardája még a 30-as években. Wass Albert családja megvette. Ő Amerikában a befolyásos embereket iparkodott felvilágosítani a tényleges romániai állapotokról: hogyan is bánnak a nemzetiségekkel. Felolvasás: Wass Albert: „Üzenet haza".

**Apahida** (Apahida) egykor a kolozsmonostori apátság birtoka volt, akkor Apáthidá-nak nevezték. Kolozsvárra érünk. Szentpéteri katolikus templom. **Szászfenes** (Floresti) 9 km hosszan végignyúló település. I. Rákóczi György a lengyel trónra tört. A törökök a felbérelt tatárokkal verették meg a magyarokat. A tatárok a feladatot túl is teljesítették, mert egész Erdélyt végigpusztították. A Szászfenesi csatában maga a fejedelem is halálos sebet kapott.

\*\*\*\*\*

## **dcS - ügyis mint krampusz – beszámolója a januári klubestről**

Hagyományteremtő lehet-e egy hirtelen jött ötlet? A Fővárosi Örmény Klub tavaly, 2001-ben ünnepelte meg először farsangi hangulatú, vicces-dalos esttel az újévet. Az ötlet egyszerűen csak „adódott". Támadt néhány ötletem, megírtam, csiszoltam, Saroltának tetszett s elhatároztuk: legyen!

Igen ám, csak hogy egy ilyen döntéssel megindul egy lavina: visszakozni nem lehet, csinálni kell!

Természetesen, ötlet ötletet szült: a helyzet (vagy durvábban fogalmazva: a kényszer) szülte a további ötleteket, hogy ne csupán három-négy percnyi, hanem úgynevezett egész estés műsor kerekedjék. Hogy aztán végül még az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek könnyed hangvétellű „melléktermékeként" az Erdélyi Örmény Kacajok című vicclap is megszületett, az már szinte magától értetődő volt. Sikerült, jó hangulatú est lett belőle, *Dinnyés Jóska* dalaival megtűzdelve. Kell-e folytatni?

Ez nem volt kérdés. Hadd legyen az évi tizenkét klubest egyike viccelődő-gúnyolódó, nevetős hangulatú. A kacagás életünk része, bár, sajnos igen ritkán van benne részünk. Lehet-e folytatni? Megismételhető-e a vidám est úgy, hogy ne csúszunk buta ismétlésekbe? Megcsinálható-e, hogy a kacagás kacagás maradjon és a viccesnek, vagy gúnyosnak szánt anyag ne süllyedjen olcsó poénkodássá? Ez ugyanis mindig nagy probléma; ráadásul a humor igen-igen nehéz műfaj. Gondoljunk csak arra, hogy ha valaki az utcán megbotlik és hasra esik, akadnak, akik jó nagyot tudnak röhögni rajta. Röhögni, de nem kacagni. Nem mindegy tehát, mit akarunk humornak tartani.

Amúgy meg pamfletet, viccet, tréfás jelenetet nem jókedvűen szoktunk írni.

Tévedne, aki úgy képzelne, hogy az ember ül a papír, az írógép, vagy a számítógép képernyője előtt és nagyokat kacarászva, rózsaszínű hangulatban írja a poénokat. Másként van ez; az embereket ugyanis viszonylag igen könnyű megrikatni. Ki tudja, miért, de elég, ha fölemlítünk valami magasztosan keserű témát és máris könnyeket csaltunk a hallgató, vagy az olvasó szemébe. Talán, mert szomorú, nehéz dol-